

ТРАДИЦІЙНЕ ДОЗВІЛЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті розглядаються основні види традиційного дозвілля української молоді, а також участь у календарних обрядах. Приділено увагу на улюблені ігри та хороводи.

***Ключові слова:** дозвілля, відпочинок, народні ігри, народні танці, вечорниці, досвітки, посвітки, музики.*

Дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених присвячені темі дозвілля, засвідчує, що цей термін фіксує реальність особливої сфери життєдіяльності людини і має певну історію свого походження. З давніх часів він був предметом дослідження низки гуманітарних наук і в процесі еволюції поступово відокремився від термінів «вільний час», «відпочинок», «розваги», «піднесена діяльність», «культурно-дозвіллева діяльність» і здобув відповідне визначення в різних аспектах – філософському, соціологічному, культурологічному, психологічному, педагогічному тощо.

Аналіз літератури з теми дослідження засвідчує, що в проблемі виховання та формування культури дозвілля молоді розкриті лише окремі аспекти, це стосуються визначення сутності й специфіки феномена молодіжного дозвілля, а також сучасних форм і методів його організації в нових соціокультурних умовах розвитку нашого суспільства.

Традиційна система педагогічно організованої виховної та позанавчальної діяльності молоді не повною мірою висвітлює ці питання, тому що не охоплює багатогранну систему життєдіяльності молодих людей у вільному часі, яка здійснюється в соціальних інститутах, домашніх умовах та вуличному середовищі. На нашу думку ця система

повинна спиратися на традиційну культуру українців, становлення якої тривало не одне століття. Щоб витворити це культурно-побутове, традиційно-виробниче, моральне, духовне явище, яке сприймається усім народом, стає його суттю, відбувався складний процес добору. Оскільки тільки те має право на існування, що відповідає багатьом компонентам буття людського колективу, характеру усіх його членів.

Правильна організація вільного часу сприяє формуванню у молоді культури спілкування, зміцненню сімейних зв'язків, створює умови для самореалізації і самовиховання особистості.

Змістовний відпочинок і дозвілля, поряд з утворенням і задоволенням основних потреб молоді, здавна відігравали велику роль в їхньому розвитку і готували до майбутнього шлюбного життя.

Форми традиційного дозвілля дослідниця Н. Петрова поділяє на: 1) спілкування молоді простонеба; 2) спілкування молоді у приміщенні; 3) спілкування молоді під час проведення храмових і календарних свят як у приміщенні, так і простонеба. Їх назви часто співпадають з назвами місць зібрань [11].

Молодіжні забави та ігри поділяються на побутово-розважальні та календарні, які влаштовувалися як простонеба, так і в приміщеннях. У ритуальному контексті гра міфологізувала перебіг доби повноліття, через яку проходила молодь, і забезпечувала, таким чином шлях до дорослого життя – укладання шлюбу. Ігри дорослих, як своєрідна форма соціалізації та одна з основних форм суспільного життя до укладання шлюбу, були складовою календарної обрядовості і мали магичну мотивацію. Більшість із них пов'язані з календарними святами весняно-літнього та осінь-зимового циклів [11].

Втім, на нашу думку, доцільно їх поділити таким чином:

–молодіжні забави, що були складовою календарної обрядовості українців;

- молодіжні забави – складова родинної обрядовості (весілля, похорон (ігри при мерцеві, похорон як шлюб));
- молодіжні зібрання (вечорниці, досвітки, посвітки, вулиця, толока, музики);
- парубочі зібрання, під час яких випробовувалася їхня сила (бої навкулачки, зібрання парубочих громад сільської молоді).

У річному циклі календарної обрядовості українців молодь брала найактивнішу участь у всіх діях. Розглянемо більш детально.

Зимова календарна обрядовість. Етнографічні матеріали засвідчують, що зимові свята розпочиналися зі свята Катерини, коли дівчата ворожили, намагаючись дізнатися про свою долю, чи вийдуть заміж у наступному році, чи будуть щасливі у шлюбі. Далі йшли день Андрія Первозванного, сповнений молодіжними забавами, як-от дівочі ворожіння, парубоцькі гуляння та апофеоз свята – Калита. Святого Миколая, власне від цього дня розпочиналися вечорниці. Далі йшов великий новорічний цикл зимових дійств – Святий Вечір. Різдво, Новий рік (Маланка), Василя, Водохреща.

Андріївські вечорниці розпочиналися із кусання Калити. У цей день також відбувалися ворожіння дівчат. Найбільшу владу мали парубки, їм пробачали будь-які бешкетування: знімалися ворота у господарствах гонорових дівчат, траплялися випадки, коли парубки повністю розбирали тин або клуню у господаря, який дошкуляв їм упродовж року. Але «Парубоцьке право, на те й Андрія» [2, с. 31–32], а отже, парубки не мали жодного покарання.

Миколая – день загальних веселощів, коли господарі варили пиво, а потім запрягали найкращих коней і їздили навколо села [2, с. 63–76].

Свят-Вечірні дії проводив переважно господар – батько і мати, молодь і діти були учасниками сакральних дійств, спрямованих на забезпечення добробуту, здоров'я і багатства на наступний рік.

Основні забави та веселощі припадали на наступний день – Різдво. Під вечір збиралися дівочі і парубочі громади, інколи створювалися змішані гурти колядників і вирушали по селу. Існування таких молодіжних громад засвідчують відомі дослідники В. Балушок [1], О. Воропай [2], В. Давидюк [3], С. Килимник [7], К. Сосенко [15].

Ватага колядників – п'ять осіб: береза, звіздоноша, дзвонар, міхоноша та запасний, що мав завдання допомагати міхоноші. Колядували перед образами, частіше молодь співали пісень під вікнами, оскільки вони вважалися втіленням померлих душ, які поминаються на різдвяних святах [13, с. 100-101]. Щоб не нашкодити господарям, вони залишалися на вулиці, очікуючи дарунків – хліб (калач), пиріжки, цукерки інколи гроші.

У деяких записах засвідчено, що заходити в хату не мали права тільки дівчата, у той час, як парубки, що ходили ватагою із зіркою колядували безпосередньо в хаті, стоячи перед образами [2, с. 83].

Серед дійств, що відбувалися в цей день особливу роль відігравав вертеп – старовинний український пересувний театр, відомий в Україні з XVII ст. [4, с. 77]. Його вважали найвищим досягненням української народної драми. Існував ляльковий і «живий» вертеп.

За свідченням М. Маркевича у день Різдва Христового міщани, дяки, школярі та церковні співаки збиралися і носили по хатах ляльковий театр під назвою вертеп. Його походження М. Маркевич відносить до часів гетьмана Конашевича-Сагайдачного, тобто до 1600-1620 р.р., коли за наказом гетьмана було відновлено київську братську школу і Академію [2, с. 81–87].

Ляльковий вертеп – двоповерховий будиночок, виготовлений із тоненьких дощечок та картону. На верхньому ярусі відбувалася перша частина вертепу – «свята», на нижньому – «світська», «народна» сатирично-побутова інтермедія [2, с. 82–83].

Живий вертеп – народна жива різдвяна драма на релігійні та побутові теми. Першими виконавцями були учні Києво-Могилянської академії, тому у Котляревського «у вікон школярі співають».

Спочатку мотивами вертепу були християнсько-біблійні легенди, запозичені з євангельських оповідей про народження Христа.

Згодом біблійна вистава стали лише частиною вертепного дійства, другою частиною якого були театральні сценки на світську тематику із відтворенням елементів життя простих людей. Ці епізоди із народного життя, які, як правило, носили гумористично-сатиричний характер, стали основою виникнення та поширення народної драми, у якій розігрувалися суспільно-побутові теми, імітувалися сценки селянського чи козацького побуту, процеси праці, у жартівливому тоні розповідалось про випадки з життя. Головними персонажами цих народних комедій були селянин, мірошник, корчмар, циган, козак, дід та баба тощо. Згодом театральна традиція була підхоплена у народному середовищі [10].

Народний вертеп був знищений у перші десятиліття радянської влади. Збереглися документальні свідчення про розстріл вертепників енкаведистами у повоєнну добу на Львівщині, вертепні дійства, колядки та щедрівки винищували під гаслами атеїстичної боротьби [12, с. 54].

На Різдво або під Новий рік гурт парубків водив «Козу». Одного юнака переодягали «козою» - вивернутий кожух, маска. Парубки ходили від хати до хати, розігруючи сценки умирання та оживання Кози. В. Давидюк бачав у цьому обряді вияв вегетативної хліборобської магії, О. Знойко стверджував, що в українців цей обряд має тотемістичне забарвлення [Давидюк].

Напередодні Нового року, дівчата і парубки водили Маланку. Вона була дівоча і парубоча. Остання – давніша за походженням. О. Курочкін зазначає: «Ініціатива в проведенні громадської частини різдвяно-новорічних свят належала союзам парубочої молоді. Організованих за

територіальним принципом. Перевага юнаків (чоловіків взагалі) у виконанні зимових календарних обрядів історично склалася в умовах патріархального суспільства. Вона визначалася й підтримувалася в фольклорному середовищі діяльністю архаїчних спілок чоловічої молоді, відомих в Україні як “парубочі громади”» [10, с. 109]. В свою чергу у дівчат також існувала громада. На думку В. Балущка, у давні часи існували обряди ініціації парубків та дівчат. Якщо про перші відомості збереглися у билинах, казках та інших фольклорних жанрах, то про дівочі/жіночі майже нічого не відомо [1, С. 11–27]. Рештки ініціаційних обрядів знаходимо у календарній та родинній обрядовості. А також в окремих жанрах фольклору.

О. Курочкін вважає, що «передача естафети в обряді щедрування від парубків до дівчат суттєво збіднила його первісний зміст і функціональне навантаження» [10, с. 214]. Втім. Ми вважаємо, що обидві традиційні форми маланкування – парубоча і дівоча мали право на існування і, за твердженням О. Воропая існували паралельно, збагачуючи фольклор українського народу.

В. Давидюк, О. Воропай, О. Курочкін та інші фольклористи й етнографи вважають, що зимова календарна обрядовість має яскраво виражену шлюбну семантику.

Весною молодь була активною учасницею обрядів, пов’язаних із забезпечених родючості полів, гарного врожаю восени та щасливого шлюбу.

Зустріч весни розпочинали діти на Стрітіння, коли за селом, на вигоні, збирався гурт і співали веснянок:

Благослови. Мати, Весну закликати!

Весну закликати, Зиму проваджати!

Діти носили селом «жайворонків», пташок із тіста, співаючи гімн цьому птахові, який за світоглядними уявленнями українців був провісником весни [4, с. 216].

Весняні співи виконували дівчата на вулицях села, на майдані, але здебільшого – під час ігрищ понад річками, в гаях або на узліссях. Парубки рідко брали участь у хороводах і переважно змагалися між собою. Будували «вежу» (ставали один одному на плечі), спостерігали за дівчатами, вибираючи собі наречену. У цей час дівчата водили хороводи та співали веснянки і гаївки. На сьогодні збереглося чимало архаїчних за походженням ігор, у яких виразно проступають релікти шлюбу, коли дівчину обирали з певного роду («Жельман», «Царівна», «Мости», «Король» тощо).

Значна кількість хороводів та ігор, що раніше мали магічне призначення, в наш час стали дитячими забавками: «Мак», «Подольночка», «Кривий танець», «Кострубонько».

Відома дослідниця українського фольклору М. Чумарна вбачає у «Кривому танці» «символічну спіраль світоруху, модель спрямування життєтворчої енергії» [18, с. 149].

Інші хороводні ігри також мають сакральне значення і в давні часи були невід'ємною частиною ритуалу.

Шлюбною семантикою наповнена купальська обрядовість, в якій обов'язково брала участь молодь. З купальських пісень, записаних у 1880 р. Хр. Ящуржинським у с. Молодецькому, ми дізнаємося про те, що той, хто не прийшов ввечері на Купала очікувало покарання:

У нас Купайло з верби, з верби.

Вийди, Голександро, вийди!

Як не вийдеш на Купайла,

То вийде з тебе душа й пара.

О.Курочкін пов'язує купальське свято з початком шлюбного сезону

[10]. Ю.Климець вбачає в ньому ремінісценції оргістичних дійств молоді внаслідок наскоків у цей день парубочих громад на чужі дівочі гурти [8]. Подібна практика на теренах сучасної України була поширена з часів шнурової кераміки. До цього парубочих об'єднань, які займалися викраденням дівчат, схоже, не існувало. Оскільки ж паралельно з парубочими існували й дівочі об'єднання, то купальська оргія у визначений історичний період могла виступати єдиною формою укладення шлюбних стосунків [1]. Про шлюбний статус купальського обряду свідчать деякі залишки норм звичаєвого права.

Зазвичай після Купала молодь (найчастіше парубок) наймала хату, де жили «пробним шлюбом». Про існування цього звичаю читаємо в «Універсалі гетьмана Скоропадського 1719 р.», в якому пишеться: «Нам повідомляють з різних місць, що в наших полках, в містах, містечках і селах багато молодих людей (своєвільних) чоловічої і жіночої статі і неповнолітніх дітей, замисливши собі безчинне гуляння – *вечорниці* (виділення наше), наймаючи у подібних собі легковажних осіб приміщення для цього і, збираючись там по ночах, купали справляють: ігри, танці і пиятики, на яких бувають “галаси” і зачепки до звадок, ... до того ж під час таких зібрань чиняться різні ексцеси: гріхи блудні, розтління дівчат, беззаконне прижиття дітей,... про що нам повідомляють з різних місць.

Тому ми, бажаючи вивести в нашому народі ці “безчинні” зібрання ... наказуємо... щоб з цього часу... на згадані вечорничні зібрання, а до того, які припадають на Петрівочний піст... ніхто, ніколи і ніде не сходився і жодного безчинства, галасів і звадок затівати не наважувався...» [3].

Додаткову інформацією про танці, що виконувалися українською молоддю отримуємо з поеми І. Котляревського «Енеїда», яка насправді є своєрідною енциклопедією українознавства. Разом із напівзабутими іграми до нас дійшли згадки про такі танці, як «Горлиця», «Зуб», «По балках»,

«Санджарівка», «Метелиця», «Гопак», «Журавель», «Дудочка», «Вегеря», «Халяндри» та рухів – викрутас, вихиляс, третяк, гайдук.

Згадуються у поемі й зимові обрядодійства:

«Він дожидався тоді вертепа...» [9, с. 163].

«У вікон школярі співали,

Халяндри циганки скакали,

Іграли в кобзи і сліпці;

Було тут разні чути крики,

Водили в городі музики

Моторні, п'яні молодці» [9, с.62–64].

Згадували про молодіжне дозвілля та танці М. Гоголь, М. Старицький, М. Стельмах, Леся Українка, Т. Шевченко та ін.

Виділяється група ігор та розваг, які втратили зв'язок із календарною обрядовістю, зберігши, в окремих випадках, опосередковане до неї відношення. Це ігри з елементами змагання, переслідування, пошуку та ін. Деякі з них мали відношення або стали елементом весільної обрядовості.

Зазвичай співи, танці, ігри відбувалися ще й на традиційних зібраннях молоді в Україні – вулиця, музики, досвітки, посвітки, вечорниці. Поділ цих зібрань відбувався за часом – досвітки, посвітки, вечорниці. Та порою року – весною-літом – вулиця, музики, восени-взимку – вечорниці, досвітки, посвітки, а також участь молоді у календарних обрядових дійствах. Був ще один вид дозвілля – складчина. Вона відбувалася лише чотири рази на рік: на третій день Різдвяних свят, Великдень і на за говіння – перед Пилипівкою і Великим Постом.

«**Вечорниці** – це свого роду клуб сільської молоді в Україні, де молоді люди зближаються, пізнають одне одного і, як наслідок, одружуються. Л. Орел зазначає, що вечорниці починалися від 14 листопада [17]. Приміщення для вечорниць наймають, звичайно, дівчата, вони ж і платять за нього. Здебільшого це буває хата самотньої вдовиці. За хату

платилося печеним хлібом, пшоном, борошном, полотном – але ніколи грішми. «Гроші, – говорили колись наші селяни,– тільки шинкар бере!». Хлопці наймали музик. Тривали вони до 11 години вечора.

Кожна частина села, а то й кожна вулиця мала свою хату для вечорниць. Навіть на маленьких хуторах було не менше, як дві хати для вечорниць, бо вважалося, що ходити на ті самі вечорниці рідним братам чи рідним сестрам не годиться... Коли починався Великий Піст. Вечорниці припинялися – гріх» [2, с. 29].

Такі молодіжні зібрання не були бездіяльною формою відпочинку і не зводилися до простого співу й пияцтва. Зазвичай. Дівчата брали із собою роботу – вишивали або пряли. Хлопці також не сиділи без діла – хтось плів бриля, хтось стругав ложку або шпички для галушок. Одночасно вони роздивлялися дівчат, їх майстерність. Так, поступово складалися пари. З вечорниць молодь поверталася додому парами [17, 151–153].

Інформацію про існування вечорниць на Уманщині ми отримуємо від відомої майстрині Шпори Євгенії Іванівни, 1945 р.н., жительки с. Криві Коліна Уманського району: «Бажання вишивати майстриня відчула в дитинстві, коли крадькома бігала на вечорниці до молоді, які проходили по сусідству через дорогу в оселі її тітки-вдови». У розмові жінка пригадує, що на вечорниці дівчата брали з собою шитво і під супровід народної пісні вишивали, хлопці тим часом збавлялись різними парубоцькими розвагами. З дитячою зацікавленістю уважно спостерігала за роботою дівчат і мріяла й собі навчитися вишивати [6].

Влітку вечорниць не було, їх замінювала «вулиця» – одна з найпоширеніших розваг молоді. Відбувалася вона простонеба. Зазвичай збиралися у певному, заздалегідь визначеному місці – на майдані посеред села, на лузі над річкою чи на леваді.

Ще однією формою дозвілля молоді були «досвітки». Як зазначає Л. Орел, їх досить часто ототожнювали з вечорницями. Досвітки починалися

від свята Кузьми-Дем'яна [4, с. 197]. Різниця полягає в тому. Що з вечорниць молодь поверталася додому увечері, а на досвітках хлопці залишалися ночувати зі своїми дівчатами у хаті, де відбувалося зібрання. За порядком слідкувала «досвітчана мати» або «паніматка». Зазначимо, що навіть під час спільного снання дівчата дбали про збереження дівочої честі, оскільки пам'ятали. Про весільний звичай «комора», після якого могли принести гордість або ганьбу для своєї родини, роду. Отже, зайвого парубкам не дозволяли. Імовірно така поведінка молоді категорично засуджувалася і священиками, і сільською громадою, і батьками. Про що згадували у своїх творах І. Карпенко-Карий, Г. Квітка-Основ'яненко, Т. Шевченко.

«**Вулиця**» починалася від Великодніх свят і тривала все літо – до Семена Станника (14 вересня за новим стилем). «На третій день Великодній свят у корчмі збиралася молодь і обирала отамана і отаманшу, а ще під отамана і підотаманшу. Відтоді починалася вулиця» [5]. Збиралися кожен день, проте з початком польових робіт зібрання відбувалися тільки у неділю і в святкові дні. «Вулиця» відбувалася весело й жваво: з музикантами, танцями, іграми, співом [2, с. 330].

Назва «**Складчина**» походить від того, що дівчата і хлопці «складалися» і влаштовували спільну забаву з вечерею, музикою і танцями.

Дівчата, як на вечорницях, домовлялися з паніматкою, у її хату зносили продукти і готували вечерю. Хлопці складалися, щоб купити горілки та заплатити музикантам, виділялися гроші на купівлю солодощів для дівчат (цукерки, медяники, марципани).

Складчини відбувалися у кожному кутку села окремо, хоч іноді запрошували в гості хлопців з іншого села чи інших кутків свого села. Чужих дівчат не запрошували ніколи [2, с. 37].

Найвідомішими *іграми української молоді* були: «Журавель», «Хрещик», «Горюдуб», «Візок», «Дамки», «Ворон», «Тісна баба», «Жмурки».

Розглянемо їх детальніше.

Народна гра-танець «Журавель». Народний сюжетний танець, у якому танцюристи зображували журавля; танець виконували зазвичай на перезві (виконувався під час шлюбних дійств, звичай за яким родичі молодої після шлюбної ночі за запросинами йшли або їхали з відповідними обрядовими піснями на частування до ати молодої. Сповідуючи батьків про дівоцтво молодої). У народі поширеними були і «журавлині» танці – «журавль», «журавлиний ключ» [4].

«Горюдуб»– рід старовинної весняної гри, що зберігає ознаки старого шлюбного звичаю – умикання дівчини. Граючи у цю гру, той, хто горів. Вимовляв таку формулу: «Горю, палаю, серцем страждаю, кого люблю, того спіймаю». Не горіти означала не бути закоханим, не кохати [4, с. 145, 149].

«Джгут» – старовинна гра. Зафіксовано декілька її варіантів. О. Терещенко у дослідженні «Історія культури російського народу» подає такий опис: «Чоловіки та жінки сідають в коло, кожен з гравців тримає у руках джгут, сплетений із хустки або чогось іншого. У середину кола кидають хустку або шапку, кожен із тих, хто сидить, має якнайшвидше підняти її. Позад гравців ходить ще один гравець і б'є джгутом кожного, хто його торкнеться, промовляючи при цьому: “Кому раз, кому два, а кому нічого». Той, хто нічого не робить, тому за спину обережно кладуть джгут, його сусід одразу хапає його і провчає за бездіяльність, після чого кидає джгут у коло. Той, хто ходив із джгутом одягає шапку і сідає, а програвший робиться джгутовою і гра продовжується» [16, с. 411].

Автор наводить український варіант гри: «У Малоросії грають у джгут переважно парубки. Вони сідають на землю у тісне коло, підіймають колін

і передають з-під колін один одному джгут. Один із хлопців сидить на ногах когось із гравців, шукає джгут. Ті, що передають примовляють: «Ший, пошивай», якщо їм вдається обманути шукача, його б'ють джгутом. Якщо ж він встигає вихопити джгут, б'є того з-під чийх колін він його дістав, і вони обмінюються місцями. Гра продовжується» [16, с. 412].

В. Жайворонок джгут вважає старовинною картярською грою [4, с. 179].

«Дамки» – гра у шашки, під час якої гравці намагаються перебити або закрити всі шашки противника [16, с. 407].

«Візок» – один із видів картярської гри [4, с. 92–93].

«Ворон» – рід народної гри, у якій імітується напад цього птаха на курчат, яких захищає квочка [4, с. 116].

Гра «У ворона» належить до найпопулярніших в Україні. У ній Ворон є втіленням самої смерті. У світоглядних уявленнях українців душа людини втілюється у птаха: душі добрих людей стають голубами, ластівками, зозулями, а злих – чорними воронами, круками [13].

«Тісна баба» – старовинна народна гра, в якій ті, що сидять на кінцях лавки, тиснуть на тих, що сидять посередині. Намагаючись витіснити і зайняти їхнє місце [4, с. 21].

«Жмурки» (піжмурки, куцабаба) – старовинна гра, під час якої один із учасників із зав'язаними очима ловить або відшукує інших. У народі мала ще одну назву – «Панас» [4, с. 455].

Грали в неї так: обирали одного гравця – Панаса, відводили до дверей із зав'язаними очима. Дівчата хлопають його по плечах, по спині, примовляючи: «Панас, Панас, не ходи по нас, Панас, пізнай нас, Панас, лови нас». Він починає ловити дівчат. Зазвичай хлопець намагався упіймати ту дівчину, яка подобалася йому, яку кохає [16, с. 386].

Згадує поет і популярні у молоді бої навкулачки. Перші згадки про них датовані початком XIII ст. Було кілька видів боїв – один на один, стінка на

стінку та свалка. Перевага віддавалася боям один на один, переможці яких здобували найбільшої слави. Розпочиналися бої одразу після зимового Миколи і тривали до соборної неділі [16, с. 408–409]. Одним із основних правил було – лежачого не бити, навіть у бійці-свалці [14, с. 447–448].

Отже, серед найпопулярніших форм традиційного дозвілля української молоді можна виокремити наступні: зібрання у приміщеннях: вечорниці, досвітки, посвітки, а також окремі обряди календарної обрядовості: колядки, щедрівки, народна драма «Коза» і «Маланка». Навесні розпочиналися «вулиця», музики, танці. Також молодь була найактивнішим і обов'язковим учасником календарно-обрядових дійств, сповнених магічною символікою і покликані були забезпечити благополуччя не тільки окремої родини, а й селища загалом.

Крім того, традиційне дозвілля української молоді завжди було засобом фізичного та розумового розвитку, соціалізації юнаків та дівчат. У контексті традиційного дозвілля сільської молоді формувалася система моральних та етичних законів сільської громади, духовні цінності та культурні надбання українського народу. Відомий етнограф О. Воропай, щодо дозвілля молоді в Україні писав: «І досвітки, і вечорниці – це традиційна форма організації молоді в побутових умовах українського села. Здавна відомо, що найкраща народня музика, танці, народні пісні, перекази, легенди, жартівливі оповідання, приповідки, прислів'я, загадки та інші види народної творчості великою мірою виникали саме тут – на досвідках та вечорницях» [2, с. 35].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балущок В. Обряди ініціацій українців та давніх слов'ян / Василь Балущок. – Львів – Нью-Йорк: В-во М. П. Коць, 1998. – 216 с.

2. Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнограф. нарис / Олекса Воропай./ Худож.-оформлювач Л.Д. Киркач-Осипова. – Харків: Фоліо, 2005. – 508 с.
3. Давидюк, В. Первісна міфологія українського фольклору / Віктор Давидюк. – Луцьк: Вежа, 1997. – 296 с
4. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словик-довідник / Віталій Жайворонок – К.: Довіра, 2006. – 703 с.
5. Записано від Шевчук Тамари Василівни, 1944 року народження, с. Косенівка Уманського району Черкаської області.
6. Записано від Шпори Євгенії Іванівни, 1945 року народження, с. Криві Коліна Уманського району Черкаської області.
7. Килимник, С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні / Степан Килимник : [У 3 кн., 6 т.]. – Факс. вид. – К.: АТ «Обереги», 1994. – Кн. 1, т. 1 : (Зимовий цикл); т. 2 : (Весняний цикл). – 400 с.: портр. – Бібліогр.: с. 388–392.
8. Климець Ю. Д. Купальська обрядовість на Україні / Юрій Климець. – К.: Наук. думка, 1990. – 142 с.
9. Котляревський, с. 163
10. Курочкін О. Українські новорічні обряди: «Коза» і «Маланка» (з історії народних масок) / Олександр Курочкін. – Опішне, 1995. – 375 с.
11. Петрова Н. О. Українська традиційна весільна обрядовість Одещини (20-80-ті рр. ХХ ст. / Наталія Петрова. – Автореферат ... на здобут. наук. ступ. канд. істор. наук. – Спеціальність 07.00.05 – етнологія. – НАН України. Інститут мистецтвознавства. Фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. – К., 2004. – 21 с.)).
12. Руснак І. Є. Український фольклор : навч. посіб. / Ірина Руснак. – К.: К.: ВЦ «Академія», 2010. – 304 с.

13. Сивачук Н. Український дитячий фольклор: Підручник / Наталія Сивачук. – К.: Деміур, 2003. – 288 с.
14. Сахаров И. П. Сказания русского народа. Народный дневник. Праздники и обычаи. – Спб., 1885.
15. Сосенко, К. Різдво-Коляда і Щедрий Вечір: Культуролог. Оповідь / Ксенофонт Сосенко. – К.: Укр. письменник, 1994. – 286 с.
16. Терещенко А. В. История культуры русского народа / А. В. Терещенко – М.: Эксмо, 2007. – 736 с.
17. Українська родина. Родинний і громадський побут / Упоряд. Л. Орел. – К.: Вид-во імені Олени Теліги, 2000. – 423 с.
18. Чумарна М. І. З початку світу / Марія Чумарна. – Львів: Приватна авторська школа Марії Чумарної, 1996. – 256 с.
19. Ящуржинській, Хр. Замітка о Купальскомъ праздникѣ въ уманскомъ уѣзде / Хрисанф Ящуржинський. – Киевская старина. – 1890. – Т. 31. – № 9. – с. 326–331.